

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าที่ประสบความสำเร็จ ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิจัย แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการทอผ้า
2. การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า ตำบลเวียงของ
3. สภาพทั่วไปและสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตำบลเวียงของ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติความเป็นมาของการทอผ้า

ภาคเหนือของไทยเป็นดินแดนที่มีความเป็นมา และสร้างศิลปวัฒนธรรมของตนเองมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะในเขตภาคเหนือตอนบนที่เรียกกันว่าอาณาจักรล้านนา ซึ่งหมายรวมถึง 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และรวมไปถึงดินแดนบางส่วนของประเทศพม่า ประเทศจีนและประเทศลาว ซึ่งมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยภูเขา เนินเขา และที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเชื่อกันว่าลักษณะภูมิประเทศและประวัติศาสตร์อันยาวนานของล้านนาไทยนั้น มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการทอผ้าพื้นบ้านของเมืองเหนือ อันมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในล้านนาไทยแต่เดิม คือกลุ่มชาวไทยวนหรือชาวไทยเชื้อสายโยนก และกลุ่มชาวไทยเชื้อสายลาว ซึ่งในภายหลังแม้จะโยกย้ายไปตั้งภูมิลำเนาถิ่นฐานใด ก็จะนำวัฒนธรรมการทอผ้าไปปรากฏอยู่ด้วยเสมอ เช่น การเคลื่อนย้ายของชาวไทยวนและลาวที่ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนล่างหรือภาคกลางตอนบนคือในจังหวัดพิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และสุโขทัย ซึ่งยังปรากฏหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองในบริเวณจังหวัดดังกล่าว นอกจากนั้นชาวไทยวนและลาวบางส่วนยังแพร่กระจายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคกลางบางจังหวัด จึงปรากฏผ้าทอพื้นบ้านที่มีลักษณะเดียวกัน เช่น ในแถบจังหวัดราชบุรี เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีชนกลุ่มน้อยหลายชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือซึ่งมีวัฒนธรรมของผ้าทอและผ้าปักที่หลากหลายออกไปอีกด้วย

การทอผ้าพื้นเมืองเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมานาน ผ้าทอภาคเหนือที่เป็นเอกลักษณ์และมีลักษณะเฉพาะนั้น มีทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้ายที่มีลวดลายต่าง ๆ สวยงาม แตกต่างกันไปตามศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า ซึ่งมีกรรมวิธีการผลิตและการใช้ลวดลาย ตลอดจนสีสันท่าง ๆ บนเนื้อผ้าตามอิทธิพลที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษ ขนบธรรมเนียมความเชื่อถือ และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ตลอดจนค่านิยมในสังคมที่สืบทอดกันมา

การทอผ้าเป็นวัฒนธรรมและกระบวนการทางสังคมของผู้หญิงที่ทำสืบทอดกันมา โดยผ่านสถาบันครอบครัวเป็นหลัก โดยอาศัยการสั่งสอนและเรียนรู้จากประสบการณ์จากแม่ถึงลูก และถ่ายทอดสืบทอดกันมา ในอดีตถ้าหากสตรีใดไม่มีความรู้ในการทอผ้าก็ยังไม่พร้อมที่จะมีครอบครัว เพราะการทอผ้าถือว่าเป็นคุณสมบัติของผู้หญิงที่จะนำความรู้นั้นมาใช้กับชีวิตประจำวัน ฝีมือในการทอผ้าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของผู้หญิงที่จะผูกมัดใจชายให้เข้าสู่พิธีแต่งงานด้วยได้ นอกจากนั้นการทอผ้าในยามว่างจากงานอื่นยังเป็นโอกาสที่จะช่วยให้ชายหนุ่มหญิงสาวได้พบปะทำความรู้จักขอบพอบริเวณรู้ถึงนิสัยซึ่งกันและกัน อันจะช่วยชักนำไปไปสู่ความรักและการแต่งงานสร้างครอบครัวด้วยกันได้ (ทัศนีย์, 2535: 14-15)

ปัจจุบันชาวบ้านในเขตตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ยังมีการทอผ้าเป็นอาชีพ และเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายยกดอกที่มากที่สุดในจังหวัดลำพูน ซึ่งช่างทอผ้าส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้าน และส่วนหนึ่งเป็นช่างที่ชำนาญจากโรงงานทอผ้า ก็หันมาทอผ้าฝ้ายยกดอก เพราะมีวัตถุดิบราคาไม่แพง ผ้าฝ้ายยกดอกจำหน่ายได้ง่ายกว่าผ้าไหมยกดอกเพราะราคาไม่แพง สีสันทนและลวดลายใกล้เคียงกันเพราะช่างทอที่มีความชำนาญ

2. การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า ตำบลเวียงยอง

ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกวางกับแม่น้ำสาร ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร ตำบลเวียงยองประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านพระยืน หมู่บ้านแม่สารป่าแดด หมู่บ้านเวียงยอง หมู่บ้านแม่สารบ้านตอง หมู่บ้านป่าขาม หมู่บ้านศรีเมืองยู และหมู่บ้านวังไฮ

ตำบลเวียงยองประกอบด้วยหมู่บ้านที่มีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามวิถีชีวิตของชนเผ่าไทยของ ไทยเงิน ไทยลื้อ ซึ่งเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองปันนาในมณฑลของจีน และได้อพยพจากเมืองของแคว้นสิบสองปันนามาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ลุ่มแม่น้ำกวางแห่งนี้ โดยใช้ภาษาเดียวกันกับหมู่บ้านที่อยู่ในสิบสองปันนาในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีภาษาพูดคือ “ภาษาของ” เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมสืบทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นหลังตั้งปัจจุบัน และได้อนุรักษ์ภาษาของ

ไว้ ตลอดทั้งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ เป็นหมู่บ้านที่พัฒนาให้ประชากรมีความอยู่ดีกินดี รวมทั้งมีสุขภาพดี

หมู่บ้านศรีเมืองยู เป็นหมู่บ้านที่มีการทอผ้ายกดอก เริ่มทอกันตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย และได้ทำกันจริงจังประมาณ ปี พ.ศ. 2537 มีการรื้อฟื้นการทอผ้าขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีการออกแบบและสร้างลวดลาย สี สันใหม่ ๆ โดยร้านกระดังงา เป็นผู้ริเริ่มรวบรวมกลุ่มสตรีในหมู่บ้านที่มีการทอผ้าแล้วมารวบรวมและส่งจำหน่ายไปยังที่อื่น เริ่มแรกมีสมาชิกมาร่วมกัน 51 คน มีที่ตั้งคือศูนย์หัตถกรรมผ้าทอยกดอก ตั้งอยู่หน้าวัดศรีเมืองยู หมู่ 6 ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงยอง จัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนประกอบอาชีพและรายได้ ส่งเสริมให้มีการอบรมทอผ้ากลุ่ม ตลอดทั้งการตลาดครบวงจร ก้าวหน้าสู่หมู่บ้านหัตถกรรมล้านนาผ้าทอยกดอก เป็นแหล่งท่องเที่ยวและสร้างรายได้แก่ชุมชนในรูปแบบวิถีชีวิตชาวบ้าน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมของชาวยอง และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถูกละเลยมานานแล้วแก่ชาวบ้านและชุมชนให้คงอยู่และพัฒนาแบบยั่งยืนตลอดไป หมู่บ้านหัตถกรรมล้านนาผ้าทอยกดอก เป็นหมู่บ้านที่ได้คาดหวังว่าในอนาคตจะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่สร้างชื่อเสียง สร้างงาน สร้างรายได้แก่ครอบครัวในยามวิกฤตเศรษฐกิจ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่แบบพอเพียงตลอดทั้งเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวที่ได้มาแวะเยี่ยมเยือน

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าบ้านศรีเมืองยู ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ดำเนินการทอผ้า 2 ชนิด ได้แก่

1. ผ้ายกดอก ดำเนินการทอผ้า ได้แก่ ผ้ายกดอก การทอผ้ายกดอก หมายถึง การยกเส้นยืนเพื่อที่สอดเส้นพุ่ง เพื่อทำให้เกิดลวดลาย นิยมทอผ้าทั้งผ้าฝ้ายยกและผ้าไหมยก เส้นพุ่งนั้นอาจเป็นฝ้ายหรือไหมสีอื่น เพื่อทำลวดลายให้เกิดขึ้น หรืออาจใช้ดินเงินดินทองก็ได้ การทอผ้ายกมีขั้นตอนตั้งแต่การคัดเลือกเส้นใย การย้อมสี การสีหูก การร้อยด้ายฟืม การเก็บตะกอทำเส้นด้าย และการเก็บตะกอทำลวดลาย จากนั้นจึงทำขั้นตอนของการทอ ซึ่งขึ้นอยู่กับความชำนาญและความคุ้นเคยกับลายที่ทอ การทอผ้ายกดอกที่เป็นที่รู้จักและนิยมกันมากจะเป็นการทอผ้าไหมยกดอก โดยเฉพาะผ้าไหมยกดอกลำพูน ซึ่งมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

2. ผ้าตีนจก เป็นผ้าที่ทอด้วยเทคนิคที่ทำให้ผ้าทอเกิดลวดลายโดยเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษทำโดยใช้ขนเม่น ไม้ หรือนิ้วมือสอดนับเส้นด้ายยืนแล้วยกขึ้นสอดใส่ด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปทำให้เกิดลวดลายเฉพาะจุดหรือเป็นช่วง ๆ และทำให้สามารถสลับลวดลายได้หลากหลาย ปัจจุบันผ้าตีนจกยังคงทอกันอยู่หลายแห่ง ได้แก่ ผ้าชิ้นตีนจกหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ผ้าตีนจก อำเภอทอง จังหวัดแพร่ ผ้าชิ้นตีนจก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และผ้าชิ้นตีนจกกลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นต้น

3. สภาพทั่วไป และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตำบลเวียงยอง

3.1 สภาพทั่วไป

ศูนย์ผ้าทอของกลุ่มทอผ้า ตำบลเวียงยอง ตั้งอยู่เลขที่ 30 หมู่ 6 ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งมีการทอผ้า 2 ประเภท คือ ผ้ายกดอก และผ้าตีนจก

เนื้อที่

ตำบลเวียงยอง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 7,361 ไร่

ภูมิประเทศ

พื้นที่ทั้งหมด เป็นที่ราบเหมาะแก่การเกษตร ปศุสัตว์ และใช้เป็นที่อยู่อาศัย โดยมี

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเหมืองง่า ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบ้านแป้น ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลโนนเมือง ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

จำนวนหมู่บ้าน ได้แก่

1. หมู่บ้านพระยีน มีพื้นที่ 560 ไร่
2. หมู่บ้านแม่สารป่าแดด มีพื้นที่ 883 ไร่
3. หมู่บ้านเวียงยอง มีพื้นที่ 387 ไร่
4. หมู่บ้านแม่สารบ้านตอง มีพื้นที่ 1,278 ไร่
5. หมู่บ้านป่าขาม มีพื้นที่ 970 ไร่
6. หมู่บ้านศรีเมืองยู มีพื้นที่ 1,420 ไร่
7. หมู่บ้านวังไฮ มีพื้นที่ 1,863 ไร่

ประชากรและจำนวนครัวเรือน

จำนวนประชาชนทั้งสิ้น 5,841 คน แยกเป็นชาย 2,745 คน เป็นหญิง 3,096 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,971 ครัวเรือน

3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ

ประชาชนในพื้นที่ของตำบลเวียงยองมีอาชีพต่าง ๆ ดังนี้

1. อาชีพด้านการเกษตร ร้อยละ 30
2. อาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน (ทอผ้า) ร้อยละ 15
3. อาชีพค้าขายสินค้าทางด้านเกษตร ร้อยละ 5
4. อาชีพก่อสร้าง ร้อยละ 20
5. อาชีพอื่น ๆ (รับราชการ พนักงานบริษัท)

หน่วยงานธุรกิจในตำบลเวียงยอง

1. ปั้มน้ำมันหัวลิด	2	แห่ง
- ปั้มหลอด	4	แห่ง
- ขายปลีกแก๊ส	3	แห่ง
2. สถานที่ราชการ	14	แห่ง
3. โรงงานอุตสาหกรรม	7	แห่ง
4. โรงเรียน	2	แห่ง
5. ร้านอาหาร	9	แห่ง
6. ร้านค้าต่าง ๆ	38	แห่ง

3.3 สภาพสังคม

การศึกษา

1. โรงเรียนประถมศึกษา	4	แห่ง
2. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	7	แห่ง
3. หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	7	แห่ง
4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1	แห่ง

สถาบันและองค์การทางศาสนา

1. วัด	9	แห่ง
2. สำนักปฏิบัติธรรม	1	แห่ง

การสาธารณสุข

1. สถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน 7 แห่ง
2. สถานีอนามัยประจำตำบล -
3. ร้านขายยาแผนปัจจุบัน -
4. อัตราการมีและการใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100

3.4 การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม

1. ถนนลาดยางที่ติดต่อกับตำบลอื่นและอำเภออื่น 3 สาย (15 กิโลเมตร)
2. ถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ภายในตำบลมีจำนวน 41 สาย (20 กิโลเมตร)
3. ถนนลูกรังภายในหมู่บ้าน 57 สาย
4. ถนนดินที่ไปสู่พื้นที่การเกษตร 24 สาย

การโทรคมนาคม

1. ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข - แห่ง
2. สถานีโทรคมนาคมอื่น ๆ - แห่ง
(มีแต่ตู้โทรศัพท์สาธารณะ)

การไฟฟ้า

1. มีหมู่บ้านที่ใช้ไฟฟ้า 7 หมู่บ้าน
(จำนวน 1,997 ครัวเรือน)
2. จำนวนครัวเรือนที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ - ครัวเรือน

แหล่งน้ำธรรมชาติ

1. อ่างเก็บน้ำ 1 แห่ง
2. ลำน้ำ ลำห้วย 16 แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

1. ฝายน้ำล้น 10 แห่ง
2. บ่อน้ำตื้น 119 แห่ง
3. สระน้ำ 12 แห่ง

3.5 ข้อมูลอื่น ๆ

หมวดหมู่ที่จัดตั้ง

1. ลูกเสือชาวบ้าน	19	รุ่น
2. ไทยอาสาป้องกันชาติ	4	รุ่น
3. กองหนุนเพื่อความมั่นคง	20	คน
4. อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน	20	คน

4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นคำกล่าวแพร่หลายมากในงานพัฒนา แต่ความหมายของการมีส่วนร่วมมักถูกนำไปใช้เพื่อเป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เจ้าหน้าที่กำหนดไว้มากกว่า

ชินรัตน์ (2539) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจโดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสม กระทำการทำงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันซึ่งกันและกันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ สำหรับ ลือชัย และ ผาสุก (อ้างใน บังอร, 2528) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความว่าเพียงแต่การดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายงาน” และ “กำหนดให้มีการร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลพร้อมกำกับ ตลอดจนประเมินผลติดตามงาน ส่วนวันรักษ์ (2531) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน จะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา อันได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินงานตามแผน และขั้นสุดท้ายคือการติดตามและประเมินผล ในความหมายที่กว้าง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในกิจกรรมของ โครงการการดำเนินงานพัฒนาชนบททุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงาน การใช้ประโยชน์และการประเมินผล ในขณะที่เจิมศักดิ์ (2527) และ อคิน (2527) ที่ได้ให้ความเห็นคล้ายคลึงกับ วันรักษ์ (อ้างในประเสริฐ, 2533) ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนแท้จริง ควรมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. มีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนเพื่อนำไปสู่การค้นหาปัญหาและความต้องการแท้จริง (Real Need) ของชุมชน ตลอดจนการจัดระดับความสำคัญของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหลัง
2. มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุปัญหาเพื่อทราบสาเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้น ๆ
3. มีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา การแก้ปัญหาแต่ละอย่างอาจมีมากกว่าหนึ่งวิธี แต่ละวิธีอาจมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน หลังจากทราบข้อดี ข้อเสียแล้วควรปล่อยให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีใด
4. มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน การร่วมลงทุนและลงแรง หรือมีบทบาทหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง จะทำให้ชาวชนบทรู้จักคิดถึงต้นทุนและผลได้ต่าง ๆ และมีความสนใจระมัดระวังผลประโยชน์ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ
5. มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เพื่อจะได้ทราบถึงความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ

ลีลาภรณ์ (2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นและครอบครัวของประชาชน ในการมีส่วนร่วมนั้นควรให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอนของกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้สมาชิกได้ตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรนั้น จะต้องทำหน้าที่ มีความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบกติกาศักดิ์ขององค์กร และร่วมรับผลประโยชน์ที่ได้รับเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือองค์กรนั้นอย่างเสมอภาคและทัดเทียมกัน

การดำเนินงานของกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม และการชี้ความเข้มแข็งของกลุ่มสามารถจะพิจารณาจากกรอบตัวชี้วัด ได้ดังนี้ คือ

1. วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม อาจวัดจากระดับขั้นของการพัฒนาว่า มีลักษณะเป็นกลุ่มสนใจ หมายถึง มีการรวมตัวพูดคุยถกเถียงถึงปัญหา กลุ่มศึกษาเรียนรู้ หมายถึง มีความพยายามในการแสวงหาความรู้ ทั้งโดยการศึกษาดูงานหรือแลกเปลี่ยนกับผู้รู้ ทั้งในและนอกชุมชน เพื่อแก้ปัญหา และกลุ่มกิจกรรม หมายถึง มีการลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน
2. กฎกติกา กลุ่มที่จะมีความเข้มแข็งได้จะมีการกำหนดกฎกติกา ระเบียบ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กร
3. มีการออกกฎระเบียบและกติกา เพื่อใช้บังคับกับสมาชิกกลุ่ม สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบและกติกา และสมาชิกควรปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกาด้วย

4. สมาชิกกลุ่มที่จะเข้มแข็งได้ต้องคำนึงสมาชิกทั้งในด้านจำนวน และคุณภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความเอาใจใส่ ความพร้อมเพียงในการทำกิจกรรมร่วมกัน และความรู้จักหน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ การวัดในเรื่องนี้อาจวัดจากจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ระดับพูดคุยถึงปัญหา ระดับเสนอความคิด ระดับลงมือปฏิบัติ

5. กรรมการกลุ่ม กรรมการกลุ่มถือเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในการช่วยให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง ดังนั้นตัวชี้วัดในเรื่องกรรมการกลุ่มที่สำคัญ เช่น ความรู้ความสามารถของกรรมการ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบในการประชุม การติดตามงานและประเมินผลงาน เป็นต้น

6. กิจกรรม การดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มทำขึ้น เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งถึงความเข้มแข็ง เช่น กิจกรรมด้านการพัฒนาอาชีพของสมาชิก กิจกรรมด้านพัฒนาสังคม กิจกรรมด้านการรับความรู้จากเจ้าหน้าที่ และกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรสาธารณสุขของชุมชน

7. กองทุนของกลุ่ม ความสามารถในการระดมทุนภายในกลุ่มของตน นับเป็นเครื่องมือสะท้อนถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มได้เป็นอย่างดี ซึ่งตัวชี้วัดในประเด็นนี้ได้แก่ ขนาดของกองทุนที่ระดมจากสมาชิก ประเภทของกองทุน เช่น กองทุน ธนาคารข้าว ธนาคารวัว กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ความสม่ำเสมอในการออม/ฝากเข้ากองทุนสมาชิก อัตราการเจริญเติบโตของกองทุน เป็นต้น

ภูมิธรรม (2540 อ้างใน สุวรรณ, 2543) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้น หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาความสามารถของตน จัดการควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม และได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกไปในรูปของการตัดสินใจ กำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างที่ต้องการ นอกจากนี้ สุวรรณ (2543) ยังได้เสนอข้อสรุปเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. กลไกพัฒนาต้องเคลื่อนย้ายจากรัฐสู่ประชาชนโดยประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนา
2. เป้าหมายการพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง มิใช่พึ่งพารัฐหรือหน่วยงานองค์กรจากภายนอก
3. กระบวนการพัฒนาต้องยึดหลักล่างสู่บนมากกว่าจากบนสู่ล่าง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุศรา (2542: 32) ได้ทำการศึกษา “สภาวะการส่งออกสิ่งทอของไทย ระหว่างปี 2538 – 2542 “ กล่าวว่

อุตสาหกรรมสิ่งทอไทย ยังมีศักยภาพและมีแนวโน้มในการขยายตัวได้อีกต่อไป หากภาครัฐบาลและเอกชนจะร่วมมือกันอย่างจริงจังต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น

1. ดำเนินการสนับสนุนต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ ทั้งในด้านเทคโนโลยีการผลิต ตั้งแต่อุตสาหกรรมต้นน้ำไปถึงปลายน้ำ ในการนี้จำเป็นต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ให้ชัดเจนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. ผู้ผลิตในแต่ละอุตสาหกรรมจะต้องประสานความร่วมมือเข้าด้วยกัน ต่อการพัฒนา ด้านการผลิตตั้งแต่อุตสาหกรรมขั้นต้นไปถึงอุตสาหกรรมขั้นปลายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. เสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันเพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น

- หาแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้แก่ผู้ประกอบการ
- ปรับปรุงโครงสร้างภาษีนำเข้าวัตถุดิบสำหรับใช้ในการผลิตให้เหมาะสมอยู่ในระดับเดียวกันกับประเทศผู้ผลิตอื่น ๆ

- ปรับปรุงเร่งรัดการคืนภาษีภายใต้มาตรา 19 ทวิ และภาษีมูลค่าเพิ่มแก่ผู้ผลิต/ส่งออกให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

- ปรับปรุงระบบการเพิ่มอัตราค่าจ้างแรงงานอย่างมีระบบเพื่อประโยชน์ในการวางแผนการผลิตและการกำหนดราคา ฯลฯ

- สนับสนุนให้มีการย้ายฐานการผลิตไปยังแหล่งที่อุดมไปด้วยแรงงานและอัตราค่าจ้างในระดับต่ำ เป็นต้น

4. พัฒนาบุคลากรตั้งแต่ระดับล่างไปจนถึงระดับการจัดการ ให้มีความรู้ความชำนาญและมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดหาผู้เชี่ยวชาญมาฝึกอบรมให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิตและการตลาด

5. ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคให้เพียงพอต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรม

6. ปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสาร โดยให้มีการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลและเอกชนให้รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ เป็นต้น

7. อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการดำเนินการของผู้ประกอบการ เช่น พิธีการต่าง ๆ ทั้งในด้านการนำเข้าวัตถุดิบและการส่งออกให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

8. สนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันสิ่งทอ เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ โดยมีหน้าที่พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต การออกแบบ การตลาด และรวบรวมศึกษาวิเคราะห์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมสิ่งทอ เพื่อให้บริการแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป

9. ส่งเสริมการกระจายตลาดส่งออกไปยังตลาดที่มีศักยภาพให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

บัวรัตน์ (2544: 4-5) ได้ทำการศึกษา “การวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับผ้าทอพื้นบ้านไทย ให้ได้เปรียบในเชิงแข่งขัน” ได้ให้ความสำคัญว่า

ภาคเหนือมีการทอผ้ากันอย่างแพร่หลาย ความล้มเหลวของการผลิตในภาคเกษตร รวมทั้งปัจจัยทางด้านการท่องเที่ยวและการส่งออกได้เข้ามาเป็นแรงกระตุ้นเสริมให้การทอผ้ากลายเป็นอาชีพเสริมของชาวบ้านในหลายพื้นที่ ผลผลิตผ้าที่ได้รับความนิยมจากตลาดมากคือ ผ้าทอจากเส้นใยธรรมชาติ เช่น ฝ้ายและใยกล้วยขย้อมสีธรรมชาติ ปัจจุบันงานทอผ้าเริ่มเป็นงานที่ทำกันทั้งครอบครัว ทั้งเด็กและผู้ชายเริ่มเข้ามามีบทบาทร่วมกับผู้หญิง ลักษณะการทอผ้าส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างทอหรือรับช่วงการผลิต (Sub-contracted) ในกรณีที่ทอผ้าขายเอง ผู้ผลิตจำเป็นต้องพึงปัจจัยการผลิตจากภายนอกเกือบทั้งหมด ปัญหาสำคัญที่พบคือ ชาวบ้านต่างคนต่างทำต่างรับงาน ทำให้ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำ การควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานของตลาดยังเป็นข้อจำกัด รวมทั้งปัจจัยการผลิตเริ่มหายากและมีราคาสูงขึ้น

ประไพ (2546) ได้ทำการศึกษา “การกำหนดมาตรฐานผ้าทอพื้นบ้าน เพื่อสิ่งแวดล้อม”

คุณค่าและศักยภาพภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านที่ค้นพบร่วมกันมีหัวใจหลัก 3 ประการ กล่าวคือ เรื่องราวของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ เรื่องราวของกลุ่มชนพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น และคุณค่าฝีมือ การสร้างสรรค์ชิ้นงานด้วยมือชาวบ้านร่วมกันในชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถนำมากำหนดเป็นมาตรฐานผ้าทอพื้นบ้าน 7 ประการ ดังนี้

1. ใช้เส้นใยธรรมชาติ
2. ใช้สีธรรมชาติ
3. ทอด้วยกี่พื้นบ้าน และใช้เครื่องมือที่พัฒนาเป็นเครื่องทุ่นแรงแบบพื้นบ้าน
4. ทำด้วยมือในทุกขั้นตอน มีพัฒนาการของฝีมือ
5. ฝืนฝ้ายมีเรื่องราว บอกลักษณะเฉพาะถิ่น
6. มีความเป็นกลุ่มผู้ผลิต

7. กระบวนการผลิตมีความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม

พรหมพันธุ์ (2543: 21) ได้ทำการศึกษา “ปัจจัยพืชผลต่อระดับความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีผลต่อคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรต่างระดับกัน ได้แก่ การบริหารงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร การจัดการและการทำเป็นธุรกิจของกลุ่มการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและความพึงพอใจในผลตอบแทนของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

รจนา (2542) ได้ศึกษาผ้าไหมยกดอกลำพูน พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำให้ผ้าไหมยกดอกลำพูนลดน้อยลง ได้แก่ ปัญหาด้านวัสดุที่มีทุนสูง การผลิตทำได้ช้า ต้องใช้ความพยายาม ความอดทน อีกทั้งใช้เวลาในการทอาน มีรูปแบบการนำไปใช้งานได้น้อย และมีราคาสูง ด้านการตลาดยังไม่แพร่หลาย เนื่องจากได้รับการสนับสนุนเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่มีฐานะ ด้านการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ พบว่า ขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เยาวชน คนรุ่นใหม่ ไม่นิยมอาชีพทอผ้า อีกทั้งมีนิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดลำพูน เยาวชนจึงพอใจมาทำงานในนิคมอุตสาหกรรม เนื่องจากรายได้ที่แน่นอนกว่าการทอผ้า นอกจากนี้การรับค่านิยมวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้การดำรงชีพเปลี่ยนแปลงประเพณีดั้งเดิมถูกมองข้าม เป็นผลทำให้ผ้าไหมยกดอกลำพูน ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมถูกทอดทิ้งจนแนวโน้มว่าจะสูญหายไปในอนาคต

สุชาดา และอารยา (2529) ได้ทำการศึกษา “สู่ทางการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมในท้องถิ่น อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” กล่าวว่า

เนื่องจากชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการเกษตร และจะใช้เวลาว่างในการทอผ้า ดังนั้นการทอผ้าในแต่ละวันเฉลี่ยจะได้ 1 ผืน (ขนาด 1 ชุด) สำหรับผ้าไหมจะใช้เวลาประมาณ 10 วันต่อ 1 ผืน การทอผ้าฝ้ายผู้ผลิตจะประสบปัญหาทอได้ไม่ตรงกับความต้องการ กล่าวคือ ผ้าที่ทอได้เนื้อไม่แน่นเท่าที่ควร ทำให้เนื้อผ้าไม่หนา เมื่อนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป หรือจำหน่ายในลักษณะผ้าผืนยาว ผู้ค้าคนกลางจะให้ราคาต่ำ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการข้อมสิทธิ์ค้าขายมักจะตก ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตขาดความรู้ ความชำนาญในด้านนี้